

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Кафедра китайської філології

Курсова робота з китайської філології

на тему:

**ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЧАСУ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ
МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ)**

Студентки групи Пкит 06–19

факультету східної і слов'янської
філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Китайська мова і література та переклад,
західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.065 Східні мови
та літератури (переклад включно),

перша – китайська

Мовчан Анастасії Сергіївни

Науковий керівник:

викл. Нижегородцева А.О.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ЧАСУ	6
1.1. Категорія часу як об'єкт філологічних досліджень.....	6
1.2. Функційність категорії часу в сучасній китайській мові	10
Висновки до розділу 1	16
РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОМІРНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЧАСУ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКОМОВНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ	18
2.1. Засоби реалізації минулого часу в китайськомовних публіцистичних текстах	18
2.2. Механізми реалізації теперішнього часу в публіцистичних текстах сучасної китайської мови.....	22
2.3. Закономірності реалізації майбутнього часу в китайськомовних публіцистичних текстах.....	26
Висновки до розділу 2	32
ВИСНОВКИ	34
АНОТАЦІЯ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	38

ВСТУП

Час – це категорія, котра входить в основу наукової та мовної структури світу. Дослідники, які займалися даною темою в різний час намагалися знайти відповіді на питання, котрі пов’язані з категорією часу. А саме знайти відповіді на такі питання як реальність існування часу, його природу, властивості. Такі дослідники як П. П. Гайденко, А. А. Кронік, В. Н. Дубровський, В. І. Молчанов, Дж. Уїтроу, І. А. Хасанов, Р.Я. Штейнман та інші детально розглянули поняття “категорія часу”.

Актуальність теми дослідження. Час – це і граматична, і філософська категорія. Час в мові є важливий координат, який організовує простір, в якому мовець розміщує ті чи інші події. Крім того, час є словозмінною дієслівною категорією, що виражає відношення дії до певного моменту мови за допомогою системи протиставлення один одному форм теперішнього, минулого і майбутнього часу.

Категорія часу займає важливе місце в будь-якій мові і в традиційному розумінні виражає відношення часу дієслівної дії до моменту мовлення. Ця категорія властива всім мовам світу, при вивченні іноземних мов ми постійно маємо справу з цією категорією. Звичайно, категорія часу існує в українській та китайській мові, але в обох мовах спостерігається специфіка вираження даної категорії, обумовлена як і мовною системою, так і національною культурою.

Об’єкт дослідження – часові форми дієслова в сучасній китайській мові.

Предмет дослідження – відображення часових форм у текстах китайських ЗМІ.

Мета дослідження полягає у дослідженні відображення часових форм у текстах китайських ЗМІ.

Завдання дослідження:

1. розглянути категорію часу як об’єкт філологічних досліджень;

2. охарактеризувати функційність категорії часу в сучасній китайській мові;

3. визначити засоби реалізації минулого часу в китайськомовних публіцистичних текстах;

4. проаналізувати механізми реалізації теперішнього часу в китайськомовних публіцистичних текстах;

5. виділити закономірності реалізації майбутнього часу в китайськомовних публіцистичних текстах.

У дослідженні використано такі загальнонаукові **методи**, як *теоретичний та дискурсивний аналіз* (для здійснення розгляду матеріалу дослідження в певному дискурсивному полі), *спостереження, порівняння та синтез* (для зіставлення та узагальнення наявних відомостей стосовно матеріалу дослідження), узагальнення наукових теорій (для визначення найоптимальнішого теоретичного підґрунтя дослідження). Також використано такі спеціальні методи: *компонентний аналіз* (для здійснення розгляду матеріалу дослідження), *контекстуальний аналіз* (для здійснення розгляду одиниць, що виражають концепт часу в китайській мові, в необхідних контекстах), *інтерпретаційний метод* (для здійснення розгляду всіх можливих варіантів інтерпретації значення одиниць, що виражають концепт «час») та *аналіз концептосфери китайської лінгвокультури* (для визначення закономірності співвідношення індивідуального авторського вживання одиниць, що виражають концепт “час”, та їх відображення в китайській лінгвокультурі).

Матеріалом нашого дослідження стали тексти китайських ЗМІ.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його матеріалів у викладанні таких дисциплін: «Китайська мова», «Граматика китайської мови».

Структура роботи зумовлена її метою та завданнями. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, анотації та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ ЧАСУ

1.1. Категорія часу як об'єкт філологічних досліджень

Проблема визначення і опису граматичних категорій завжди була центральним завданням як традиційної лінгвістики (“граматики”), так і більшості сучасних теорій – в тому числі, звичайно, і тих, що встигли змінити одна одну протягом останніх 30–40 років. Разом з тим, ця проблема далека від остаточного рішення – адже в даному випадку рішення дуже сильною мірою залежить від природи теоретичного апарату, яким користується дослідник.

Одним із центральних понять граматичного ладу мови поряд із поняттями “граматичне значення” і “граматична форма” є побудоване на абстракціях і узагальненнях поняття, позначуване терміном “граматична категорія”. Реалізуючись у мові, граматичні категорії “являють собою ядерні компоненти мовної організації, пронизують усю її структуру” та ґрунтуються на корелятивній взаємозалежності між двома або більшою кількістю граматичних значень, виражених певною системою співвідносних граматичних форм (Ілленко, 1988).

Оскільки поняття граматичної категорії в науковій літературі опрацьовано більшою мірою на матеріалі морфології, на його позначення у мовознавчій термінології усталився термін “морфологічна категорія”, подібно до того, як у синтаксисі – “синтаксична категорія”, у словотворі – “словотвірна категорія” для номінації визначальних складників граматики. Слід зауважити, що у складі граматики останнім часом, крім морфології та синтаксису, виокремлюють ще й словотвір (Боклах, 2016).

Отже, граматична категорія – це своєрідна тріада морфологічних, синтаксичних і словотвірних ознак у слові (Боклах, 2016). Особливості вияву граматичних категорій зумовлені морфологічним типом мови, який впливає і на їх сукупність, і на способи вираження категорійних значень (Боклах, 2016).

Категорія часу, як і інші концепти, що належать до когорти категоріальних, відзначаються універсальністю та як виразник форми організації матерії є важливим компонентом картини світу. Універсальні концепти почали формуватися у глибокій давнині разом з мовою та мисленням, тому їх можна назвати “первинним концептами” (Бібік, 2014). Однак, попри загально визнану «універсальність», при розгляді концептів такого порядку варто враховувати, що “універсальні концепти також переживаються в різних культурах по-різному, а основний їх смисл набуває національних відтінків, які можуть викликати різні асоціації та образи” (Воляннюк, 2021).

Дослідження концепту часу у гуманітарних науках переважно має філософсько-культурне спрямування. Окремі лінгвістичні розвідки є радше винятком, аніж правилом. Час переважно розглядався у контексті граматичних засобів його актуалізації, однак зі становленням антропоцентричної парадигми та появою когнітивно-дискурсивних студій, дослідження концепту часу набули нового звучання (Бібік, Воляннюк, Ілленко & Єщенко).

Запорукою успішного дослідження концепту часу є звернення не тільки до даних загальних словників, які зазвичай обмежуються поняттями, а й до етимологічних даних енциклопедичних словників, які виходять на рівень концептів. Також, в рамках даного дослідження ми вважаємо за доцільне опертися на думку стосовно “складноструктурованості феномену концепту”, розуміння концепту як ментального утворення, у якому виділяється “ціннісний, образно-перцептивний та поняттєвий компоненти” (Коркішко & Воляннюк).

Ю.С. Степанов твердить, що з точки зору етимології індоевропейських мов, концепт часу представлений двома значеннями:

а) позначення “відрізка”, “від і до”, “міри”, первинної довжини перенесені на ідею часу загалом;

б) різноманітні позначення “точок” і “порцій” часу (не часу як тривалості) типу “година”, “рік”, “день” тощо можуть ставати родовими позначеннями концепту часу (Врублевська, 2013).

Загалом, номінації часу мають різноманітне (іноді цілком відмінне) та не до кінця прослідковане походження. За даними онлайн–етимологічного словника англійської мови (Копистянська, 1993) *time* походить від індоєвропейського “*di–”, що означає “поділяти, розділяти”. На початковому етапі формування понять про навколишній світ час, на нашу думку, інтерпретується як надприродна сила, як сутність, що розмежовує. Очевидно, мається на увазі розмежування подій, як природних, так і пов’язаних із життєдіяльністю людини, що стало “вербалізованою версією концепту, певним його аспектом, і тим, що лягло в основу найменування” (Боклах, 2016).

Етимологія слів на позначення часу у різних мовах має різну природу. Очевидним є те, що внутрішньоформна ознака в концептах як те, що лягло в основу найменування, ретроспективно закладена, якщо розглядати її через ономасіологічно–словотвірну призму. “Сам же вибір концептуальної внутрішньоформної ознаки здійснився в процесі формування повторюваної характеристики досвіду, яка утворилася з його цілісного сприйняття” (Боклах, 2016).

Внутрішня форма лексеми час передбачає акцентуацію функції розподілу, розмежування подій. На відміну від інших мов, де на перший план у номінації виступила концептуальна ознака «циклічності» чи “всеохоплення”, в мові час набув ознак градуювання, позначення відповідних поділок та відрізків, що відповідають певним значенням вимірюваної величини на шкалі, яка мала лінійну спрямованість.

При розгляді концепту часу як високоабстрактної сутності, що видається позбавленою наочно–чуттєвої основи, важливо взяти до уваги його міфологічні витоки, які багато в чому зумовлюються “міфічною природою людського мислення, що на перших порах ігнорувало мислення наукове” (Васіна, 2014) і базувалось на асоціативно-образних уявленнях.

Аналізуючи асоціативно-образні ознаки перцептивно-образного компонента концепту часу, варто звернутись до виділеної Ю.С. Степановим “пасивної ознаки” концепту, що дасть нам змогу “глибше” пізнати досліджуваний концепт. До пасивних ознак концепту часу зазвичай відносять те, що загалом пов’язують з історією концепту, а точніше з “історією ідеї, пов’язаної з даним поняттям” (Бібік, 2014). Пояснення ідеї часу знаходимо ще в античній міфології, зокрема у міфах, які пояснюють світобудову й дають загальні уявлення про світ. У давньогрецькій міфології час пов’язували з іменем титана Хроноса (Сатурна у давньоримській міфології), який пожирав своїх дітей. Бог, який пожирає своїх дітей, був невблаганним як і час, що пожирає те, що породив.

Ціннісний компонент концепту часу відображається і у здатності людини сприймати час “викривлено” з точки зору тривалості. “Цінний” час має спроможність минати надто швидко, “втікати”, а час, проведений за неприємним заняттям, “тягнеться”.

Варто зазначити, що хоча деякі вчені визначають позитивізм як необхідну якість ціннісного компонента (Волянчук, 2021), концепту часу притаманні дві іпостасі – позитивна і негативна. Латентна негативність на рівні підсвідомості невід’ємно супроводжує концепт часу, адже тривалість життя асоціюється з часом і бажання спинити ходу часу зумовлене бажанням продовжити тривалість життя.

Лексико-семантична парадигма часу, окрім абстрактної природи, має певні відмінні ознаки, які показують, що за допомогою часу ми співвідносимо не об’єкти і процеси матеріального світу, а якісну та кількісну визначеність буття матеріальних об’єктів і процесів, окрім того, ми доходимо висновку про функціонування часу не лише у ролі темпорального конкретизатора інших процесів та явищ, а й про самостійний суб’єктно-об’єктний статус цього концепту.

Таким чином, категорія часу є складним феноменом, поняттєва складова якого, зазнаючи впливу перцептивно-образних асоціацій, зливається з

ціннісним нашаруванням, що робить його вагомим надбанням англомовної культури.

1.2. Функційність категорії часу в сучасній китайській мові

З одного боку, китайська культура є поліактивною, тому що китайці дуже спокійно ставляться до змін всіляких планів і розкладів. З іншого боку, китайська культура подібна до монохронних культур, зокрема, у тому, що китайці пунктуальні.

Льюїс пише, що пунктуальність у Китаї цінується більше, ніж в інших азіатських країнах. Дослідник дає характеристику цього явища як вияву подвійних стандартів, властивих китайській культурі. “З одного боку, китайська вихованість вимагає ставлення до часу співрозмовника як до цінності, але, з іншого боку, китайці чекають, що партнери не пошкодують часу на повторний розгляд деталей операції і дбайливе зміцнення особистих відносин, які супроводжують угоду” (Копистянська, 1993).

Настільки ж неоднозначною є характеристика китайської культури як культури з циклічним сприйняттям часу.

Циклічне сприйняття часу до певної міри властиве всім культурам. Календарні цикли – річ універсальна. При цьому якщо не в усіх, то в дуже багатьох традиційних культурах циклічний час поєднувався із лінійним, поступальним часом.

Е. Е. Стефанський пише, наприклад, що в традиційній слов'янській культурі час сприймався і міфологічно (циклічно), і історично (лінійно). Циклічне сприйняття часу в стародавніх слов'янських культурах відбивається у спільному походженні слів “время” і “вертіти”, “обертати”. Лінійна протяжність людського життя концептуалізована в лексемі “вік”, пов'язаній зі словами “витися”, “розвиватися” (Копистянська, 2012). “Коло як один з найдавніших міфологічних символів відображає просторово–часові уявлення

про “свій” та “чужий” простір, а також про циклічність часу і одночасно про вічність” (Коркішко, 2010).

У китайській культурі сприйняття часу також поєднує в собі лінійне і циклічне начала, пов’язані з міфологічними і заснованими на них філософськими уявленнями про розгортання буття в формі спіралі. Ці уявлення проаналізував А. Е. Лук’янов в книзі “Витоки Дао”. “У своєму спонтанному зростанні космос диференціюється за п’ятірним принципом не тільки по горизонталі, але і по вертикалі на п’ять рівнів. Таким чином, космос у своїй генезі розвивається в спіраль” (Копистянська, 1993).

Уявлення про взаємне та послідовне перетворення першоелементів (основних станів) – це не просто давня абстрактна філософія, оскільки вони безпосередньо впливають на різні повсякденні практики. Наприклад, в китайських бойових і оздоровчих мистецтвах кожен елемент асоціюється з певним типом ударів, захистів та інших рухів. Тому мільйони людей, що практикують ці мистецтва, щодня повторюють певні, а не якісь інші послідовності рухів. І, що ще більш важливо в повсякденному житті, кожен із елементів асоціюється з певним смаком, а значить, уявлення про циклічність взаємодії елементів не можуть не відбиватися в рецептах китайської кухні і правилах поєднання страв за столом.

Онтологічні уявлення про взаємне перетворення елементів лежать в основі давньокитайських уявлень про історичний час. Часто, коли пишуть про сприйняття часу в китайській культурі, мають на увазі саме ставлення давньокитайських авторів до історії.

Д. Є. Мартинов так характеризує дискусію про співвідношення лінійних і циклічних моделей в китайській історіографії та філософії історії: “У 1964 році Дж. Нідем вперше звернув увагу на лінійні уявлення про час в китайській культурі, що поєднуються з циклічними і часом введені в «циклічну оправу”. Нідем спробував довести, що лінійні уявлення переважали, що викликало серйозні заперечення з боку Н. І. Конрада, а також І. Циммермана і Н. Сивина. Було доведено, що в китайській історіографії, як і в астрономії, переважали

циклічні уявлення. У 1984 році Ю. Л. Кроль виявив, що час існування династії усвідомлювався як відрізок прямої, що має початок і кінець, але цей відрізок включений в циклічну схему дискретного часу (що і було показано Н. Сивиним)” (Марчук, 2016).

Якщо звернутися до статті академіка Н. І. Конрада, на яку покликається Мартинов, стає зрозуміло, що дискусія в даному випадку велася про розуміння китайцями часу в цілому і навіть не про специфіку розуміння історії як такої, але про тлумачення історії державної влади. Порівнюючи філософію історії Полібія і Сима Цянь, Конрад пише: “Але необхідно звернути увагу на те, до чого у обох істориків віднесена концепція кругообігу. Мені здається, Полібій і Сима Цянь говорять про одне – про владу. Їхня філософія являє собою не філософію історії в точному сенсі цього слова, а філософію політичної влади. Краще визначити, втім, інакше: філософія історії, розкрита через філософію влади” (Копистянська, 2012).

Лексика китайської мови також відображає уявлення як про циклічність, так і лінійність часу. Модель часу в китайській мовній картині світу досить докладно проаналізувала Тань Аошуан.

Щодо лінійного часу Тань пише, що в китайській мовній свідомості “агенсом поступального руху виступає рід, а не саме час. Його поступальний рух сприймається не як біг вперед, а як безповоротний відхід кудись”. Виходить, що покоління китайців рухаються в часі вгору, до неба. Ті, хто починав цей рух раніше, зараз знаходяться вгорі, а ті, хто продовжує його зараз, – внизу. І вони звернені обличчям до неба, до своїх предків. Закінчуючи урок, ми подумки немовби дивимося на його початок, від низу до верху.

Таким чином, справа не стільки в тому, що європейці сприймають час як лінійний, а китайці – як круговий. У культурі і тих, і інших поєднуються образи лінійного руху вперед і вічного повторення. Відмінності полягають у нюансах. У тому, зокрема, що китайська мовна картина світу представляє образ людини, зверненої обличчям до минулого, а європейська – зверненої до

майбутнього. Рух до минулого в китайській культурі є активним, зустріч із майбутнім – пасивною, воно саме наздоганяє людину.

Ще одне джерело непорозумінь в питанні про те, як представлена у часі людина в китайській культурі, – це поширене в соціології розрізнення культур із довгостроковою орієнтацією (long-term orientation) і короткостроковою орієнтацією (short-term orientation). Терміни належать відомому нідерландському культурологу Гірткові Ховстеде, при цьому довгострокову орієнтацію він також називає орієнтацією на майбутнє, а короткострокову – орієнтацією на минуле.

Ці назви з'явилися наприкінці вісімдесятих років минулого століття, коли канадський соціолог Майкл Харріс Бонд, який працював у Гонконзі, разом зі своїми азіатськими колегами (дослідницька група The Chinese Culture Connection) провели опитування студентів в двадцяти двох країнах, відоме як «Китайське дослідження цінностей» (Chinese Value Survey – CVS). Вони виявили культурний фактор, що виражається в прихильності до конфуціанських цінностей і позитивно корелює з економічним зростанням деяких південноазіатських країн в 1965–1984 рр.

В результаті з'явилася гіпотеза, що конфуціанські цінності сприяють економічному зростанню, а Ховстеде назвав відповідні культури орієнтованими на майбутнє економічне зростання (довгостроково орієнтованими). Відповідний фактор коротко позначається LTO–CVS.

У 2007 році болгарський дослідник Мішо Мінков опублікував свій аналіз даних “Всесвітнього дослідження цінностей” (World Values Survey – WVS), виявивши кілька нових ціннісних чинників, один з яких тісно корелював з фактором довгострокової–короткострокової орієнтації в CVS. Ховстеде називає новий фактор LTO–WVS21.

“Всесвітнє дослідження цінностей” – це програма соціологічних опитувань, які регулярно проводяться в усьому світі, починаючи з 1981 р. В анкеті WORLD VALUES SURVEY 2010–2012 з вимірюванням LTO співвідносяться відповіді на два питання: про якості, які слід виховувати в

дітях (відсоток вибрали “ощадливість”) про те, наскільки людина пишається тим, що вона є громадянином своєї країни (відсоток людей, що відповіли «дуже пишаюся») (Коркішко, 2010).

Отже, фактор довгострокової орієнтації (орієнтації на майбутнє) дійсно існує, але назва його є дуже умовною. Малоймовірно, що він має якесь реальне відношення до сприйняття часу. У сучасних дослідженнях він фактично розраховується на підставі того, як респонденти оцінюють важливість виховання в дітях ощадливості, і того, якою мірою вони пишаються тим, що є громадянами своєї країни.

То в чому ж полягає основна особливість китайського сприйняття часу, якщо його порівнювати зі сприйняттям часу в західноєвропейській і слов'янській культурах? В. В. Малявін пише, що унікальне китайське світовідчуття “не будується розумовим шляхом, не є плодом проекції ідеальних понять на дійсність, а немовби спонтанно виникає з реального переживання єдиної та неповторної події, зіткнення духу і навколишнього світу, яке не вміщається ні в які абстрактні формули. Головний принцип китайської культури – “відповідність моменту”, що передбачає “спадкоємність у змінах” (тун бянь)” (Коркішко, 2010). При такому світовідчутті “дійсною умовою події і, отже, будь-якого звершення і успіху, є аж ніяк не дія, а, навпаки, спокій. Мудрий не має свого “я”, що протистоїть світу. Китайська стратегія не плекає мрії “схопити випадок”. Вона не стільки користується нагодою, скільки використовує ті можливості, що їх ця нагода дає” (Копистянська, 2012).

Малявін пояснює, що в китайському сприйнятті “час є невіддільним від змін і, отже, саме “випадок” є чистим різновидом подієвості, що наділений унікальними властивостями. Тут китайське поняття часу – можливо, непомітно навіть для самих китайців – раптом збігається з миттю. Час в китайському розумінні є «точністю визначеності», для якої в українській мові відсутній точний еквівалент. Сенс цього поняття найкраще виражається англійським словом *timing*.

Останній термін позначає, як відомо, точність дії в часі або, краще сказати, його ідеальну вбудованість у ситуацію. Точна відповідність “обставинам часу” не вимагає зусиль, навпаки – вона передбачає повний спокій і межу духовної сприйнятливості” (Папіна, 2002).

Про китайців говорять, пише Левін, що вони – майстри вичікування правильного моменту. Вони вірять в те, що очікування породжує цей момент.

Мабуть, тому не тільки американцям і європейцям, а й українським дослідникам видається, що китайці якимось занадто спокійно ставляться до плину часу. Б. Б. Виногородський говорить про можливу ситуацію, коли “європеець починає сильно турбуватися і починає сердитися якраз на те, що китаець занадто холоднокровно відноситься до якихось речей. Ось тут потрібно розуміти це. По–перше, китаець знає: хоч як ти ні квапся, швидше не будеш” (Копистянська, 1993).

Але з цього аж ніяк не випливає, що китайці повільні. “Категорії швидкості в китайській культурі приділяється дуже велика увага. Однак суть швидкості полягає не тільки в тому, щоб яку–небудь справу зробити швидко, але і в тому, щоб зловити момент і на мить затримати на ньому увагу як на чомусь постійному, що наділене справжньою цінністю, правдивістю стосовно множинності життєвих проявів, обумовлених соціальними та іншими факторами” (Коркішко, 2010).

Отже, наявна у літературі характеристика китайської мовної культури або як монохронної, або як поліхронної, є надмірно спрощеною. Розклади і графіки в китайській культурі гнучкі, як у поліактивних культурах, а пунктуальність строго дотримується, як в моноактивних. Також не можна сказати, що китайська мовна картина світу нав’язує мовцеві якусь певну орієнтацію в часі.

Неправильно думати, що китайська культура і люди, що є носіями китайської мови, звернені в напрямі або до майбутнього, або до минулого, оскільки китайська мова передбачає не тільки ці дві метафори, але також і вертикальну спрямованість руху часу. А спрямованість культури в майбутнє

чи у минуле як описуваний в соціології культури фактор взагалі не має відношення до сприйняття часу.

Висновки до Розділу 1

Категорія часу є складним феноменом, поняттєва складова якого, зазнаючи впливу перцептивно–образних асоціацій, зливається з ціннісним нашаруванням, що робить його вагомим надбанням англомовної культури.

Категорія часу, як і інші концепти, що належать до когорти категоріальних, відзначаються універсальністю та як виразник форми організації матерії є важливим компонентом картини світу. Універсальні концепти почали формуватися у глибокій давнині разом з мовою та мисленням, тому їх можна назвати «первинним концептами». Однак, попри загально визнану “універсальність”, при розгляді концептів такого порядку варто враховувати, що універсальні концепти також переживаються в різних культурах по–різному, а основний їх смисл набуває національних відтінків, які можуть викликати різні асоціації та образи.

Дослідження концепту часу у гуманітарних науках переважно має філософсько–культурне спрямування. Окремі лінгвістичні розвідки є радше винятком, аніж правилом. Час переважно розглядався у контексті граматичних засобів його актуалізації, однак зі становленням антропоцентричної парадигми та появою когнітивно–дискурсивних студій, дослідження концепту часу набули нового звучання

У когнітивній лінгвістиці час розглядаються як складне явище, оскільки він безпосередньо регулює усі сфери життєдіяльності людини, формує картину світу певного народу. Не є винятком і китайська картина світу. Отже, концептуальна картина світу постає значно складнішим та більш глибоким утворенням, ніж мовна, оскільки вона є динамічнішою у своєму розвитку та реагує на будь–які зміни навколишнього середовища.

Наявна у літературі характеристика китайської мовної культури або як монохронної, або як поліхронної, є надмірно спрощеною. Розклади і графіки в китайській культурі гнучкі, як у поліактивних культурах, а пунктуальність строго дотримується, як в моноактивних. Також не можна сказати, що китайська мовна картина світу нав'язує мовцеві якусь певну орієнтацію в часі.

РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОМІРНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ЧАСУ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКОМОВНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

2.1. Засоби реалізації минулого часу в китайськомовних публіцистичних текстах

Сприйняття часу в китайській культурі засноване одночасно і на лінійній, і на циклічній моделі, і таке розуміння часу не є унікальним для китайської культури. Китайці не люблять метушні, але не зовсім вірно пояснювати це тим, що час в китайській культурі є циклічним. Специфічною для китайської культури є, скоріше, цінність точного попадання під час, цінність вміння без видимих зусиль відповідати вимогам ситуації, що змінюється.

Час – це категорія, вивченням якої займаються такі науки, як фізика, біологія, філософія, літературознавство, мовознавство.

Способи вираження часу дієслова в мові пов'язані з походженням мови, з можливістю об'єднання мов на основі морфологічної подібності, тому в роботі розглянуті генеалогічна і морфологічна класифікації.

У китайській мові час виражається цілим рядом різних способів. У нашій роботі ми розглядаємо такі: вживання дієслівних суфіксів 了, 过, 着 – власне аналітичний спосіб, а також побічно: за допомогою дієслова, службового прислівника, часових модифікаторів (Бібік, 2012).

Минулий час (过去时) в китайській мові може утворюватися:

1) за допомогою часових модифікаторів (昨天 – вчора, 以前 – раніше, 上个月 – в минулому місяці, 去年 – в минулому році та інших):

从前我学过英语 Cóngqián wǒ xuéguò yīngyǔ – Раніше я вивчав англійську мову;

上个月我读过这本书 Shàng gè yuè wǒ dúguò zhè běn shū – Я читав цю книгу минулого місяця;

2) шляхом приєднання суфікса 了 до дієслова для того, щоб показати завершеність дії. Такий час називається минулим завершеним часом і позначає дію, яка була виконана в минулому. Форма, утворена суфіксом 了, вказує на дієслово доконаного виду:

他们完成了计划 *Tāmen wánchéngle jìhuà* – Вони виконали план;

他参加了选举 *Tā cānjiāle xiǎnjǔ* – Він брав участь у виборах;

我打开了门 *Wǒ dǎkāile mén* – Я відчинила двері.

При наявності в реченні двох і більше дієслів, що виступають в ролі однорідних присудків, суфікс 了 як показник видочасового значення, має тільки останнє дієслово в реченні:

我们听取和讨论了他做的报告 *Wǒmen tīngqǔ hé tāolùnle tā zuò de bàogào*
– Ми заслухали та обговорили виголошену ним доповідь.

Іноді ця форма дієслова вказує на завершення дії в майбутньому. Зазвичай це відбувається в тих випадках, коли вчинення однієї дії обумовлено завершенням іншої дії:

到了舟山, 你一定来 *Dàole zhōushān, nǐ yīdìng lái* – Коли приїдеш в Чжоушань, обов'язково приходь;

他明天来了, 我也就来 *Tā míngtiān lái le, wǒ yě jiù lái* – Якщо завтра він прийде, то і я прийду.

3) за допомогою суфікса 过 в китайській мові утворюється минулий невизначений час. Форма, утворена суфіксом 过, вказує, що дія мала місце в невизначеному минулому (часі) і що вона вчинена один раз або відбувалася багато разів. Форма з суфіксом 过 перекладається дієсловом недоконаного виду:

他救过很多人 *Tā jiùguò hěnduō rén tā jiàoguò háizi èyǔ tāmen qùguò hěnduō guójiā* – Він рятував багато людей;

她教过孩子俄语 *Tā jiàoguò háizi èyǔ* – Він учив дітей російської мови;

他们去过很多国家 *Tāmen qùguò hěnduō guójiā* – Вони були в багатьох країнах.

Питальне речення утворюється за допомогою заперечення 没有, яке ставиться в кінці речення, при цьому 过 зберігається:

你去过舟山没有? *Nǐ qùguò zhōushān méiyǒu?* – Ти був у Чжоушані?

你去过那个商店没有? *Nǐ qùguò nàgè shāngdiàn méiyǒu?* – Ти був в Чжецзянському океанічному університеті?

Повідомлення агенції “Сінхуа” містить інформацію про протест китайського МЗС стосовно дій британського МЗС відносно запуску спеціальної іміграційної програми, призначеної для жителів Гонконгу. У журналістському матеріалі міститься заклик до припинення маніпулювання довкола нестабільної ситуації в Гонконгу: “中方抗议英国决定对香港居民实行特殊移民计划。中国外交部特别行政区委员会在一份声明中说，伦敦应“立即纠正其错误”。(Китай протестує проти рішення Великобританії запровадити спеціальну іміграційну програму для жителів Гонконгу. Комітет спеціального адміністративного регіону МЗС Китаю заявив, що Лондон повинен "негайно виправити свої помилки".)

У повідомленні газети «Global Times» йдеться про запуск Великобританією особливого порядку візового режиму з Гонконгом: “10月22日，英國外交部發布了從2021年1月31日起為香港居民推出特別簽證計劃的詳細信息，這將使他們及其家人有機會移居英國並將來成為該國公民。同時，不僅有效的BNO護照持有人將能夠利用這項創新”。(22 жовтня Міністерство закордонних справ Великої Британії оприлюднило деталі запуску спеціальної візової схеми для жителів Гонконгу з 31 січня 2021 року, яка дасть їм та їхнім родинам можливість імігрувати до Великобританії та стати громадянами країни в майбутньому. При цьому нововведенням зможуть скористатися не лише власники дійсних паспортів).

У статті, опублікованій в Hong Kong Free Press, йдеться про те, що новий рейтинг “排名从第 18 位大幅下降，该城市在 2002 年编制该指数时下” (Рейтинг різко впав з 18 місця, яке місто посідало у 2002 році.). Академічна газета за травень 2020 року назвала протести “媒体驱动的黑帮运” (гангстеризмом, керованим ЗМІ) з великою кількістю фотожурналістів–любителів або громадян і зазначила демократичний потенціал масовізації гонконгської журналістики під час руху, але зазначила, що засоби масової інформації також в значній мірі ігнорували часте використання расових епітетів, епізодичне насильство проти китайців та інші фашистські і ксенофобні аспекти руху.

У редакційній статті журналу Reporters Without Borders за червень 2020 року критикувалося прийняття закону про національну безпеку Гонконгу, в якому генеральний секретар закликав демократичні країни світу вжити заходів для запобігання введенню Пекіном закону, який, за його словами, буде використаний як засіб судового переслідування журналістів. Reuters повідомило, що закон викликав побоювання серед вільних ЗМІ Гонконгу, що їх змусять замовкнути, і отримав відгомони кіберзлочинів Китаю.

У відповідь на арешт у серпні 2020 року продемократичного медіа–підприємця Джиммі Лая в статті The Conversation йдеться, що цей інцидент віщує невизначене майбутнє для решти незалежних ЗМІ на території. Арешт також викликав критику з боку Клубу іноземних кореспондентів Гонконгу, голови Гонконгської асоціації журналістів та координатора азіатської програми Комітету із захисту журналістів.

У статті Asia Times від вересня 2019 року повідомлялося, що міжнародні ЗМІ за межами Китаю в переважній більшості симпатизують руху до такої міри, що підсилюють бажання китайського уряду контролювати Гонконг.

У звіті за грудень 2019 року політично прогресивної організації з нагляду за ЗМІ Fairness & Accuracy in Reporting (FAIR) говориться, що американські корпоративні ЗМІ непропорційно зосередилися на протестах в Гонконзі з метою цілеспрямовано зробити на них акцент, ігноруючи набагато

більш жорстокі заворушення в усьому світі. Керрі Лам в інтерв'ю CNBC, а також у декількох повідомленнях китайських ЗМІ процитувала відомості, подані у звіті, як частину свого звинувачення в іноземній причетності до протестів.

В одній із наукових статей, опублікованих у травні 2020 року, західне висвітлення антиурядових протестів і їх вплив на західну політику описується як приклад медіатизації. У дослідженні згадується політичний орієнталізм західних ЗМІ, колоніальна спадщина Гонконгу і незграбне ігнорування протестів засобами масової інформації материкового Китаю як чинники появи співчуття і уваги, що приділяється гонконгським протестувальникам із боку західних ЗМІ.

Радіостанція RTNK у своєму інформаційному матеріалі підкреслює, що дії офіційного Лондона стосовно зміни візових правил, безперечно, спричинені загостренням ситуації в Гонконгу: “签证规定的变化是由于北京通过了《香港国家安全法》。伦敦认为，这项法律行为威胁到香港居民的权利和自由，破坏了该领土的自治地位，并损害了联合声明关于移交条件的规定” (Зміни у візових правилах пов'язані з ухваленням Пекіном Закону про національну безпеку Гонконгу. Лондон стверджує, що судовий позов загрожує правам і свободам жителів Гонконгу, підриває самоврядний статус території та підриває положення спільної декларації про умови передачі.).

Наведені приклади ілюструють способи вираження минулого часу в китайській мові і доводять, що китайська мова належить до ізолюючих мов.

2.2. Механізми реалізації теперішнього часу в публіцистичних текстах сучасної китайської мови

Теперішній час (现在时) в китайській мові може утворюватися:

1) за допомогою дієслова без вживання додаткових суфіксів:

我去图书馆借书 *Wǒ qù túshū guǎn jiè shū*– Я йду в бібліотеку за книгами;

我认识这些人 *Wǒ rènshí zhèxiē rén* – Я знаю всіх цих людей.

2) за допомогою часових модифікаторів, що вказують на теперішній час, які ставляться перед дієсловом (现在, 正在 – зараз):

我正在回家 *Wǒ zhèngzài huí jiā* – Зараз я йду додому;

她现在做家庭作业 *Tā xiànzài zuò jiāting zuòyè* – Зараз вона робить домашнє завдання;

3) за допомогою суфікса 着, також вказує на тривалий теперішній час, який у реченні завжди стоїть після дієслова:

我等着朋友 *Wǒ děngzhe péngyou* – Я чекаю на одне;

她妨碍着我的学习 *Tā fáng'ài zhe wǒ de xuéxí* – Вона заважає мені займатися;

他们憧憬着旅行 *Tāmen chōngjǐngzhe lǚxíng* – Вони мріють про подорож;

他躺着在床上 *Tā tǎngzhe zài chuángshàng* – Він лежить в ліжку.

Часовий модифікатор 正在 може поєднуватися також із дієсловом, що має суфікс 着:

孩子们正在睡着觉 *Háizimen zhèngzài shuìzhe jué* – Діти сплять;

他正在吃着饭呢 *Tā zhèngzài chīzhe fàn ne* – Він якраз їсть.

Визначимо особливості формування теперішнього часу дієслів в актуальних матеріалах китайських ЗМІ.

У матеріалі агенції “Сінхуа” наводиться інформація про прийняття китайським парламентом закону про забезпечення національної безпеки в Гонконгу. Завдяки цьому китайська влада прагне повернути повний контроль над ситуацією в бунтівному регіоні, у якому, за офіційною версією, спостерігається спалах сепаратистських і терористичних виступів: “6月30日, 全国人民代表大会常务委员会(中国国会)通过了一项确保香港国家安全的法律, 该法律于去年开始大规模反政府行动, 并定期升级为骚乱。根据北京当局的说法, 该法律旨在防止分离主义, 恐怖主义, 破坏国家政权和与外国势力勾结等罪行。它规定无期徒刑为死刑。目前, 已有20多人涉嫌违反新

法律而被拘留” (30 червня Постійний комітет Всекитайських зборів народних представників (КНР) прийняв закон про забезпечення національної безпеки в Гонконгу, який минулого року потонував у масових антиурядових акціях, які регулярно переростали в заворушення. За словами влади Пекіна, закон спрямований на запобігання таким злочинам, як сепаратизм, тероризм, саботаж державної влади та змова з іноземними силами. Він передбачає довічне ув'язнення як смертну кару. Понад 20 осіб затримано за порушення нового закону).

Пекінські державні ЗМІ звинувачують іноземні сили у втручанні до внутрішніх справ і підтримці протестувальників; звинувачення, в свою чергу, зазнали критики з боку обвинувачуваних і сторонніх спостерігачів.

Державні ЗМІ Китаю зображують протести як сепаратистські заворушення, організовані іноземними силами. Професор права в університеті Наньчан Хангконг був вирахований університетом і зазнав “严” (догани) після того, як його повідомлення в чаті, у яких він, як виявилось, висловив підтримку протестувальникам у Гонконзі, були оприлюднені в мережі.

Центральне телебачення Китаю висвітлювало захоплення LegCo 1 липня і заявило, що акція «засуджувалася людьми з усіх верств суспільства в Гонконзі». China Daily повідомила про контрдемонстрації 20 липня, наголошуючи на тому, що “香港沉默的大多数人有充分的理由大声疾呼捍卫自己的家园” (Мовчазна більшість Гонконгу має всі підстави виступити на захист своєї батьківщини).

Після 10 серпня, коли відбулися сидячі акції протесту, а також акції непокори в аеропорту, «Женьмінь жибао» поширила статтю через WeChat, що зображувала демонстрантів, як призвідників насильства. У статті говорилося, що суспільство Гонконгу закликає знову зробити місто безпечнішим, припинивши “残酷的示威” (демонстрацію насильства).

Китайські ЗМІ хвалили поліцію за «стримування» на наступний день після того, як 12 листопада був застрелений протестуючий в Сай Ван Хо, і вимагали від поліції більше “силових” дій. Китайські ЗМІ та користувачі

мережі також назвали «героями» поліцію, зокрема, Лау Ча Кей, сержанта ділянки, який в липні спрямував свій дробовик на протестуючих в Квай–Чунг.

Під час блокади Гонконгського політехнічного університету, Ху Хіджін, головний редактор Global Times запропонував поліції за допомогою використання снайперських гвинтівок розстріляти демонстрантів, і що “如果暴徒杀人，警察不应该被追究法律责任” (Поліція не повинна нести відповідальність, якщо бандити вбивають). Ху засудив Harbour City і його власника Wharf Real Estate Investment після того, як були виставлені повідомлення, що забороняють доступ поліції в торговий центр.

Ху розкритикував оператора торгового центру за те, що той не «захистив» китайський прапор після того, як він був зірваний учасниками протесту, які згодом скинули його в море. Це призвело до онлайн–закликів бойкотувати торговий центр на Weibo.

Після того, як прапор був кинутий в море, Центральне телебачення Китаю розмістило на Sina Weibo повідомлення про те, що “中国的国旗有 1,4 亿的标准旗手” (Державний прапор Китаю має 1400 мільйонів прапорonosців). Потім контрольована державою телекомпанія закликала користувачів мережі поділитися постом і оголосити себе «прапорonosцем». Це привернуло увагу кількох гонконгських знаменитостей, включаючи Джекі Чана і Джордана Чана.

У повідомленні агенції “South China Morning Post” йдеться про запуск спеціальної «гарячої лінії» поліцією Гонконга. “香港警方将在 11 月启动一条特别热线，以收集信息，以帮助执行新的国家安全法。政府消息人士说：“公众可能知道可能威胁到国家安全的活动以及犯罪嫌疑人或其活动。他们不会致电 999 提供此类机密信息。必须有适当的渠道。”他强调说，这也会对攻击者产生威慑作用，因为“耳朵和耳朵无处不在”。去年九月，香港警方开通了类似的热线，以收集反政府抗议运动的激进分子的数据和证据” (Поліція Гонконгу в листопаді запусить спеціальну гарячу лінію для збору інформації, яка допоможе забезпечити виконання нових законів про національну безпеку.

Джерело в уряді повідомило: “Громадськість може знати про дії, які можуть загрожувати національній безпеці, а також про підозрюваних або їхню діяльність. Вони не будуть дзвонити в службу 999 з такою конфіденційною інформацією. Повинні бути відповідні канали”. Зловмисники створюють стримуючий фактор, оскільки їх вуха є всюди”. У вересні минулого року поліція Гонконгу запустила подібну гарячу лінію для збору даних і доказів від активістів антиурядового протестного руху). Підкреслюється, що небайдужі представники громадськості, що отримують доступ до певної інформації, яка може становити загрозу для національної безпеки, повинні мати особливий канал для її передачі урядовим силам.

Проаналізовані приклади містять сукупність усіх наявних синтаксичних засобів вираження теперішнього часу, що забезпечують формування сприйняття реципієнтом протестів жителів Гонконга й Шанхая. За їх допомогою автори журналістських матеріалів відзначають, що у протестах наразі беруть участь професійні революціонери та погромники, а звичайних китайців така деструктивна діяльність не цікавить, адже вона йде врозріз зі стабільністю країни та витворює негативне враження про Китай у туристів.

2.3. Закономірності реалізації майбутнього часу в китайськомовних публіцистичних текстах

Майбутній час (将来时) в китайській мові може утворюватися:

1) за допомогою часових модифікаторів (明天 – завтра, 后天 – післязавтра, 明年 – наступного року, 以后 – після, в майбутньому, 然后 – потім, 明天 – наступного дня):

他们明天将要结婚 *Tāmen míngtiān jiāngyào jiéhūn* – Вони завтра одружаться;

后天买书 *Hòutiān mǎishū* – Післязавтра я куплю книгу;

我们马上就要放假了 Wǒmen mǎshàng yào fàngjiàle – У нас скоро будуть канікули;

2) за допомогою службового прислівника 将:

我将要去莫斯科 Wǒ jiāngyào qù mòsīkē – Я поїду в Київ;

他将要得到礼物 Tā jiāngyào dédào lǐwù – Він отримає подарунок;

她将要毕业 Tā jiāngyào bìyè – Вона закінчить університет;

3) за допомогою дієслова 会 (впевненість в майбутньому):

他将会卖汽车 Tā jiāng huì mài qìchē – Він продасть машину;

他将会买房子 Tā jiāng huì mǎi fángzi – Він купить квартиру;

他将会大学毕业 Tā jiāng huì dàxué bìyè – Він закінчить університет;

4) за допомогою конструкцій для позначення дії, яка повинна ось–ось статися (висловлення наміру). У реченні подібні конструкції є синонімічні:

1) 要... 了: 他要成为工程师了 Yào...Le: Tā yào chéngwéi gōngchéngshīle – Він стане інженером;

姐姐要生孩子了 Jiějie yào shēng háizile – Сестра народить дитину;

2) 快要... 了: 他快要康复了 Kuàiyào...Le: Tā kuàiyào kāngfùle – Він скоро одужає;

她快要想起往事了 Tā kuàiyào xiǎngqǐ wǎngshìle – Вона скоро згадає про минуле;

3) 就要... 了: 我就要做饭了 Jiù yào...Le: Wǒ jiù yào zuò fànle – Я скоро приготую вечерю;

车就要修好了 Chē jiù yào xiūhǎole – Машину скоро відремонтують.

Оскільки час є універсальною світоглядною категорією, значення “час” у багатьох мовах (в тому числі – і в китайській) метафорично пов’язане в публіцистичному стилі з іншим універсальним поняттям – “рух”. “Людина прийшла до усвідомлення часу через рух, послідовність подій, що змінюють одна одну, оскільки практично в будь–якій мові світу темпоральність може виражатися метафорично в термінах простору і руху” (Папіна, 2002).

Про розгляд “часу в контексті руху” (Єщенко, 2009) свідчать фразеологічні одиниці час біжить, час летить (стрілою, як птах), час тече (як вода) – 光阴似箭 *Guāngyīnsìjiàn* – час летить стрілою, 日月如梭 *Rì yuè rú suō* – “Дні і місяці миготять, як ткацький човник, 日月如流 / 岁月如流 *Rì yuè rú liú / suìyuè rú liú* – час постійно тече, як вода”. Універсальність метафори час – рух дозволяє легко розуміти носіїв іншої мови та іншої культури і знаходити еквівалентні заміни при перекладі.

Базова метафора “час – рух” підтримує значення “швидкості руху” часу: Тематична опозиція “швидко, скоро” – “повільно, довго” реалізується регулярно і в українській, і в китайській мовах. Примітно, що фразеологізмів зі значенням швидкості руху часу (“час швидко / стрімко тече (летить)”) і необхідності збереження часу і в українській, і в китайській мовах набагато більше, ніж фразеологічних одиниць, що виражають сенс “час повільно тягнеться” і “не поспішай, ще є час”.

В українській мові рухомість і скороминущість часу виражають фразеологічні одиниці як оком змигнути; оком не встигнеш моргнути; в одну мить; за дві секунди і т.ін. У китайській мові фразеологізмів, що характеризують швидкоплинність часу, набагато більше: наприклад, 转眼之间 *Zhuǎnyǎn zhī jiān* – як оком змигнути, 俯仰之间 *Fǔyǎng zhī jiān* – час, коли опустив голову і підняв голову, 转瞬之间 *Zhuǎnshùn zhī jiān* – в одну мить, 旦夕之间 *Dàn xī zhī jiān* – між сходом і заходом сонця, 白驹过隙 *Bái jū guò xì* – поки жвавий кінь проскочить до вузької щілини, 昙花一现 *Tán huā yī xiàn* – епіфіллом розквітне, 倏忽之间 *Shūhū zhī jiān* – в одну мить, 瞬息之间 *Shùn xī zhī jiān* – в одну мить, 喘息之间 *Chuǎn xī zhī jiān* – як один раз вдихнути і видихнути, 呼吸之间 *Hūxī zhī jiān* – як один раз вдихнути і видихнути, 弹指之间 *Tánzhǐ zhī jiān* – як один раз клацнути пальцями, 一时半刻 *Yīshí bàn kè* – одну годину і пів чверті години, 一朝一夕 *Yīzhāo yīxī* – одного ранку і одного вечора.

Для позначення сенсу “час повільно тягнеться” і “наявність резерву часу” в українській фразеології використовуються фразеологічні одиниці: ціла вічність (все) попереду; час тягнеться, хвилина здається годиною / вічністю; час терпить; час ще дитячий; до того часу багато води витече; не до спіху. У китайській культурі – фразеологізми 来日方长 *Láirìfāngcháng* – *далеке майбутнє стоїть перед кимось*, 度日如年 *Dùrìrúnián* – *проведений день здається роком*, 一日三秋 *Yī rì sānqiū* – *один день як три роки*, 遥遥无期 *Yáoyáo wúqī* – *довгий без терміну*, 猴年马月 *Hóuniánmǎyuè* – *за місячним календарем цикл року “хоу” і місяць “ма” – 12 років характеризують повільний плин часу; фразеологічні одиниці 度日如年 і 一日三秋 передають також значення “лихоліття”, 遥遥无期 і 猴年马月 і використовуються для позначення тривалого часу, проведеного без результату.*

Для позначення сенсу “незабаром, в найближчому майбутньому” в українській фразеології використовуються фразеологічні одиниці на носі; не за горами, в китайській фразеології 指日可待 *Zhǐrìkědài* – *можна чекати в найближчі дні*, для вираження сенсу «зовсім недавно, протягом короткого терміну (бути, працювати, жити і т.п. де–небудь)” в українській мові – без року тиждень, в китайській – 曾几何时 *Céngjǐhéshí* – *давно був той момент, коли*

Для позначення сенсу “довго, постійно” українськими носіями мови використовуються фразеологічні одиниці дуже довго, від темна до темна, від зорі до зорі, китайцями – 久而久之 *Jiǔ'érjiǔzhī* – *довгий час*. Значення остаточності руху часу і подій (назавжди) в українській фразеології реалізується через фразеологічні одиниці раз і назавжди, на віки віків, до гробової дошки, до кінця віку, в китайській фразеології – через фразеологічні одиниці 天长地久 *Tiānchángdìjiǔ* \ 地久天长 *Dì jiǔ tiāncháng*– *довгий, як небо і незмінний, як земля*, 日久天长 *Rìjiǔtiāncháng* – *багато днів*, 万古流芳 *Wàngǔ liúfāng* – *прославитися на вічні часи*, 万古长存 *Wàngǔ cháng cún* –

жити у віках, 遗臭万年 Yíchòuwànnián – залишити неприємний запах на 10 тисяч років. При цьому фразеологічні одиниці 万古流芳 і 万古长 несуть додатковий сенс “вічна слава” і завжди використовуються в позитивному сенсі, а фразеологічні одиниці 遗臭万年 Yíchòuwànnián – на віки віків поширювати сморід, на віки віків залишити по собі погану славу і завжди використовуються в негативному сенсі.

Для позначення значення “завжди”, “протягом тривалого часу” в українській мові використовуються фразеологічні одиниці в усі часи; денно і нічно; вдень і вночі; днями і ночами, в китайській – 夜以继日 Yèyǐjìrì – уеуїжірі вдень і вночі; 日日夜夜 Rì rì yè yè – днями і ночами.

Опозиція рано–пізно виражається фразеологічними одиницями з обставинним значенням ні світ ні зоря і 晨曦初露 Chénxī chū lù – із першими променями сонця; проти ночі і 半夜三更 Bànyèsāngēng / 三更半夜 Sān gēng bànyè – під час третьої опівнічної варти.

Закінчення часу (періоду часу, запасу часу) маркується в українській мові фразеологічними одиницями час минув, час вийшов, час настав, час прийшов. У китайській мові фразеологічна одиниця 日薄西山 Rìbóxīshān – сонце сідає за західні холми позначає також доживати останні дні (переносне значення), а фразеологічні одиниці 日暮途穷 Rìmùtúqióng, 日暮途远 Rìmù tú yuǎn – сонце заходить, і закінчується шлях часто позначають ситуацію безвиході: зайти в глухий кут.

Фразеосемантична група «період часу» реалізується в українській мові за допомогою фразеологічних одиниць золотий час, золотий вік, важкі часи, час великих змін, в китайській мові – 峥嵘岁月 Zhēng róng suìyuè – роки, як високі гори, 多事之秋 Duōshìzhīqiū – осінь багатьох справ. Українському фразеологізму бабине літо відповідає китайський 秋老虎 Qiūlǎohǔ – тигр в осені. Значення сучасності дістає відображення у фразеологічній одиниці каліф на годину, кит. 显赫一时 Xiǎnhè yīshí – блискучий у певний час і 风行一

时 Fēngxíng yīshí / 风靡一时 Fēngmí yīshí – *стати модним (загальноприйнятим) на якийсь час.*

У всіх культурах категорія часу служить важливим показником темпу життя, ритму діяльності. Від того, якою є цінність часу в культурі, залежать типи і форми спілкування людей, спосіб життя. З цієї причини ставлення до часу в тій чи іншій культурі слід обов'язково враховувати при спілкуванні з її представниками.

Час цінують і в українській, і в китайській культурі. Ставлення українців до часу виражене у фразеологічних одиницях Час не чекає; Не марнувати часу, випадку; Не втрачати часу; Ніщо не вічне під місяцем; День на день не доводиться; Не приведи Боже, всяке може трапитися; Молодість – золота пора; Час дорожче золота; Час гроші; час не чекає; Кожна хвилина на рахунок; Життя коротке – лови момент; Куй залізо поки гаряче; Час не зупиниш.

У китайській фразеології необхідність цінувати час виражена у фразеологічних одиницях 一刻千金 Yīkè qiānjīn – *час – гроші*, 一寸光阴一寸金, 寸金难买光阴 Yīcùn guāngyīn yīcùn jīn, cùn jīn nán mǎi guāngyīn – *гроші не куплять час*, брак часу – у фразеологічних одиницях 时不我待 – Shíbùwǒdài / 时不我与 Shí bù wǒ yǔ – *час мене не чекає*, 时不可失 Shí bùkě shī – shibukeshi *не втрачати часу*, 机不可失, 时不再来 Jī bùkě shī, shí bù zàilái – jībukeshi, shibuzailái *не упускати (втрачати) часу, випадку*, 分秒必争 Fēnmiǎobìzhēng – fēnmiǎobìzhēng *боротися за кожну хвилину і щосекунди*), 趁热打铁 Chèn rè dǎ tiě – chenredatie *куй залізо, поки гаряче.*

При порівнянні китайських і українських речень зі значенням часу виявляється загальна подібність у ставленні українців і китайців до часу, тут ми знаходимо і багато еквівалентних елементів: 寸金难买寸光阴 – *час дорожче золота*; 时不我待 / 时不我与 – *час не чекає*; 时不可失 – *не втрачати часу*; 机不可失, 时不再来 – *не упускати (пропускати) часу, випадку*; 分秒必争 – *лови момент*; 趁热打铁 – *куй залізо поки гаряче.*

Таким чином, і українська, і китайська культура має свою власну мову часу. В ході порівняльного аналізу речень, що відбивають час в українській та китайській публіцистиці, ми з'ясували, що ставлення до часу неоднорідне і має велике значення в обох культурах.

Висновки до розділу 2

Сприйняття часу в китайській культурі засноване одночасно і на лінійній, і на циклічній моделі, і таке розуміння часу не є унікальним для китайської культури. Китайці не люблять метушні, але не зовсім вірно пояснювати це тим, що час в китайській культурі є циклічним. Специфічною для китайської культури є, скоріше, цінність точного попадання під час, цінність вміння без видимих зусиль відповідати вимогам ситуації, що змінюється.

Минулий час (过去时) в китайській мові може утворюватися:

1) за допомогою часових модифікаторів (昨天 – вчора, 以前 – раніше, 上个月 – в минулому місяці, 去年 – в минулому році та інших);

2) шляхом приєднання суфікса 了 до дієслова для того, щоб показати завершеність дії. Такий час називається минулим завершеним часом і позначає дію, яка була виконана в минулому. Форма, утворена суфіксом 了, вказує на дієслово доконаного виду. При наявності в реченні двох і більше дієслів, що виступають в ролі однорідних присудків, суфікс 了 як показник видочасового значення, має тільки останнє дієслово в реченні;

3) за допомогою суфікса 过 в китайській мові утворюється минулий невизначений час. Форма, утворена суфіксом 过, вказує, що дія мала місце в невизначеному минулому (часі) і що вона вчинена один раз або відбувалася багато разів. Форма з суфіксом 过 перекладається дієсловом недоконаного виду.

Теперішній час (现在时) в китайській мові може утворюватися:

1) за допомогою дієслова без вживання додаткових суфіксів;

2) за допомогою часових модифікаторів, що вказують на теперішній час, які ставляться перед дієсловом (现在, 正在 – зараз);

3) за допомогою суфікса 着, також вказує на тривалий теперішній час, який у реченні завжди стоїть після дієслова

Майбутній час (将来时) в китайській мові може утворюватися:

1) за допомогою часових модифікаторів (明天 – завтра, 后天 – післязавтра, 明年 – наступного року, 以后 – майбутнього року, 然后 – потім, 在 明天 – наступного дня);

2) за допомогою службового прислівника 将;

3) за допомогою дієслова 会 (впевненість в майбутньому);

4) за допомогою конструкцій для позначення дії, яка повинна ось–ось статися (висловлення наміру). У реченні подібні конструкції є синонімічними.

ВИСНОВКИ

Категорія часу є складним феноменом, поняттєва складова якого, зазнаючи впливу перцептивно–образних асоціацій, зливається з ціннісним нашаруванням, що робить його вагомим надбанням англомовної культури.

Категорія часу, як і інші концепти, що належать до когорти категоріальних, відзначаються універсальністю та як виразник форми організації матерії є важливим компонентом картини світу. Універсальні концепти почали формуватися у глибокій давнині разом з мовою та мисленням, тому їх можна назвати «первинним концептами». Однак, попри загально визнану «універсальність», при розгляді концептів такого порядку варто враховувати, що універсальні концепти також переживаються в різних культурах по–різному, а основний їх смисл набуває національних відтінків, які можуть викликати різні асоціації та образи.

Дослідження концепту часу у гуманітарних науках переважно має філософсько–культурне спрямування. Окремі лінгвістичні розвідки є радше винятком, аніж правилом. Час переважно розглядався у контексті граматичних засобів його актуалізації, однак зі становленням антропоцентричної парадигми та появою когнітивно–дискурсивних студій, дослідження концепту часу набули нового звучання

У когнітивній лінгвістиці час розглядаються як складне явище, оскільки він безпосередньо регулює усі сфери життєдіяльності людини, формує картину світу певного народу. Не є винятком і китайська картина світу. Отже, концептуальна картина світу постає значно складнішим та більш глибоким утворенням, ніж мовна, оскільки вона є динамічнішою у своєму розвитку та реагує на будь–які зміни навколишнього середовища.

Наявна у літературі характеристика китайської мовної культури або як монохронної, або як поліхронної, є надмірно спрощеною. Розклади і графіки в китайській культурі гнучкі, як у поліактивних культурах, а пунктуальність

строго дотримується, як в моноактивних. Також не можна сказати, що китайська мовна картина світу нав'язує мовцеві якусь певну орієнтацію в часі.

Сприйняття часу в китайській культурі засноване одночасно і на лінійній, і на циклічній моделі, і таке розуміння часу не є унікальним для китайської культури. Китайці не люблять метушні, але не зовсім вірно пояснювати це тим, що час в китайській культурі є циклічним. Специфічною для китайської культури є, скоріше, цінність точного попадання під час, цінність вміння без видимих зусиль відповідати вимогам ситуації, що змінюється.

Минулий час (过去时) в китайській мові може утворюватися:

1) за допомогою часових модифікаторів (昨天 – вчора, 以前 – раніше, 上个月 – в минулому місяці, 去年 – в минулому році та інших);

2) шляхом приєднання суфікса 了 до дієслова для того, щоб показати завершеність дії. Такий час називається минулим завершеним часом і позначає дію, яка була виконана в минулому. Форма, утворена суфіксом 了, вказує на дієслово доконаного виду. При наявності в реченні двох і більше дієслів, що виступають в ролі однорідних присудків, суфікс 了 як показник видочасового значення, має тільки останнє дієслово в реченні;

3) за допомогою суфікса 过 в китайській мові утворюється минулий невизначений час. Форма, утворена суфіксом 过, вказує, що дія мала місце в невизначеному минулому (часі) і що вона вчинена один раз або відбувалася багато разів. Форма з суфіксом 过 перекладається дієсловом недоконаного виду.

Теперішній час (现在时) в китайській мові може утворюватися:

1) за допомогою дієслова без вживання додаткових суфіксів;

2) за допомогою часових модифікаторів, що вказують на теперішній час, які ставляться перед дієсловом (现在, 正在 – зараз);

3) за допомогою суфікса 着, також вказує на тривалий теперішній час, який у реченні завжди стоїть після дієслова

Майбутній час (将来时) в китайській мові може утворюватися:

1) за допомогою часових модифікаторів (明天 – завтра, 后天 – післязавтра, 明年 – наступного року, 以后 – майбутнього року, 然后 – потім, 在 明天 – наступного дня);

2) за допомогою службового прислівника 将;

3) за допомогою дієслова 会 (впевненість в майбутньому);

4) за допомогою конструкцій для позначення дії, яка повинна ось–ось статися (висловлення наміру). У реченні подібні конструкції є синонімічними.

АНОТАЦІЯ

时间是构成世界的科学和语言结构的基础的一个类别。在不同时期处理这一主题的研究人员都试图找到与时间范畴相关问题的答案。顺便说，要为时间的现实存在、其性质和属性等问题找到答案。

时态在任何语言中都占有重要地位，从传统意义上讲，它表达的是动词动作的时间与说话时刻的关系。这个类别在世界所有语言中都是固有的，我们在学习外语时也不断地与它打交道。

研究的对象是现代汉语中的动词时态。研究的对象是汉语媒体文本中时态形式的反映。研究的目的是调查汉语媒体文本中时态形式的反映。

在研究过程中，我们把时间范畴作为语言学研究的对象；我们描述了现代汉语中时间范畴的功能；确定了中文新闻文本中实现过去时的手段；分析了中文新闻文本中现在时态的实现机制；确定了中文新闻文本中将来时态的实现模式。

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2009. 376 с.
2. Бібік В. Хронотоп дороги у романах В. Підмогильного та казковий образ шляху: компаративний аспект. *«У тридевятому царстві»: феномен казки в літературі, фольклорі і медіа : матеріали Міжнародної наукової конференції*. Бердянськ, 2014. С. 21–23.
3. Білоконь С. Відображення соціологічних, культурологічних та психологічних концепцій початку ХХ століття в інтелектуальному романі Віктора Петрова–Домонтовича «Доктор Серафікус». *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2008. Вип. 44. Ч. 1. С. 242–247.
4. Боклах Д. Дефініції і взаємозв'язок категорій топосу, локусів, хронотопу міста та їх реалізація у міському тексті художнього твору. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2016. № 74. С. 249–257.
5. Васіна І. Лінгвістичні аспекти вивчення категорії хронотопу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. «Лінгвістика»*: зб. наук. праць. 2011. Випуск 14. С. 87–91.
6. Воляннюк І. О. Топоніми як маркери просторового континууму (на матеріалі поетичних творів Тараса Шевченка). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2021. № 47. Т. 2. С. 8–10.
7. Врублевська Т. В. Проблема категорії художнього простору у діахронному аспекті. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2013. Вип. 6(1). С. 53–62.
8. Ілленко С. Г. Текстові реалізації та текстотвірні функції синтаксичних одиниць. Ленінград: Вид-во ЛДПІ, 1988. 138 с.
9. Єщенко Т.А. Лінгвістичний аналіз тексту. Київ, 2009. 264 с.
10. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії. Донецьк, 2006. 335 с.

11. Копистянська Н. Художній час як категорія порівняльної поезії. К.: Наукова думка, 1993. С.184–200.
12. Копистянська Н. Час і простір у мистецтві слова: монографія. Львів: ПАІС, 2012. 344 с.
13. Коркішко В. Часопростір як формотворча категорія художнього тексту. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство*: Міжвуз. зб. наук. ст. 2010. Вип. XXIII, ч. 1. С. 388–395.
14. Марчук А. А. Хронотоп і проблеми просторовості художнього твору. *III Всеукр. наук.–практ. конф.: “Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого–педагогічні та методичні перспективи”*. Харків, 2016. С. 144–147.
15. Папіна А. Ф. Текст: його одиниці та глобальні категорії. Москва, Едиторіал УРСС, 2002. 368 с.
16. Присяжнюк Л. Ф. Оніричний хронотоп сучасної англійської прози: нарис із лінгвістичної психопоетики. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. 2017. № 7. С. 149–153.
17. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля–К., 2006. 716 с.
18. Селіверстова О. Н. Контрастивна синтаксична семантика: Досвід опису. Москва: Едиторіал УРСС, 1990. 152 с.
19. Тураєва З. Я. Лінгвістика тексту. Москва: Просвіта, 1986. 127 с.
20. Чернухіна І. Я. Загальні особливості поетичного тексту. Воронеж: ВДУ, 1987. 158 с.
21. Швець Т. А. Лексичні засоби об'єктивації просторово–часового континууму новели А. Гавальди «Petites pratiques germanoprates». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2019. № 38. Т. 2. С. 161–165.